

Planificarea lingvistică și dinamica domeniului: provocări în crearea termenilor

Ancuța IONESCU*

<https://doi.org/10.52744/AUCSFLSA.2024.01.31>

Rezumat

Acest articol abordează provocările întâlnite în crearea terminologiei pentru comunicarea specializată, tehnică și științifică, concentrându-se în special pe fenomenul împrumutului. Pe lângă crearea termenilor în limba sursă, o altă provocare este ridicată de necesitatea comunicării multilingve, unde termenii trebuie traduși și echivalențele trebuie găsite în diferite limbi țintă. Cum se comportă limbile pluricentrice în alegerea termenilor? Într-o a doua parte a articolului, vom atrage atenția asupra provocărilor foarte specifice ale dinamicii domeniului și pierderii domeniului în comunicarea specializată.

Cuvinte-cheie: terminologie, comunicare, cunoaștere, cuvinte

Comunicarea devine din ce în ce mai complexă, nu doar între specialiștii din domeniu și persoanele obișnuite, ci chiar și între experți în aceeași disciplină. Acest lucru este valabil în special atunci când comunicăm peste și dincolo de granițele lingvistice și culturale (Manz & Schnieder, 2009). Astăzi, comunicarea tehnică cuprinde aproximativ 80% din toate informațiile schimbate pe noile căi de comunicare într-o societate a informațiilor multilingve. Conform unui sondaj efectuat în 2006 pentru piața de traduceri din Belgia, 25% din textele de gestionat erau de natură administrativă și legală, 20% se refereau la domeniul biomedical, iar alte 20% la domeniul ICT (Barbe & Claes, 2006). Terminologia este un furnizor esențial de cunoștințe în toate aceste tipuri de comunicare extrem de specializată și tehnică. Comunicarea eficientă în ceea ce privește limbajul tehnic sau standardizarea conceptelor nu este posibilă fără o definiție exactă și delimitare a ceea ce implică fiecare concept. Lucrarea în terminologie este multidisciplinară și beneficiază de

* Lector univ. dr., Universitatea Națională de Știință și Tehnologie POLITEHNICA București, Centrul Universitar Pitești

sprijin din partea mai multor discipline (cum ar fi logica, epistemologia, filosofia științei, lingvistica, știința informației și științele cognitive) în studiul conceptelor și reprezentările lor în limbajul specializat. Ea combină elemente din multe abordări teoretice care se ocupă cu descrierea, ordonarea și transferul de cunoștințe.

Terminologia este omniprezentă: acoperă marketingul și vânzările, scrierea tehnică și instruirea până la traducere și localizare. Ea joacă un rol crucial în construirea ontologiilor și clasificarea domeniilor în aplicații particulare. Deoarece suntem confrunțați aici cu transmiterea cunoștințelor, există o conștientizare mai mare a modelelor preexistente în terminologie și există o nevoie definită de terminologie clară pentru a facilita comunicarea specializată (Schnieder, Schnieder & Ständer, 2009). Formarea termenilor este procesul de etichetare a conceptelor dintr-un anumit subdomeniu pentru a stimula dezvoltarea proceselor cognitive și comunicarea.

Acest articol tratează provocările întâlnite în crearea terminologiei pentru comunicarea specializată, tehnică și științifică, concentrându-se în special pe fenomenul împrumutului. Ramurile abordate sunt statutul terminologiei și standardele implicate, mecanismele din spatele formării termenilor și problemele comportamentului limbilor pluricentrice față de crearea de termeni. Deoarece limbile pluricentrice au diferite versiuni standard, atât în formă vorbită, cât și scrisă, sau diferite variante ale aceleiași limbi standard, vor apărea diferențe la nivelul lexicului, bazate pe diferențe la nivelul purismului, politiciii lingvistice efective (bazate pe identitatea națională) și/sau alte factori cum ar fi intensitatea contactului lingvistic cu alte limbi vecine.

Terminologia ca știință interdisciplinară

Terminologia (Terminology: set of designations belonging to one special language (Terminology work – Vocabulary – Theory and application, 2000), în sensul său restrâns de a descrie și inventaria termeni, este foarte des considerată a constitui o subparte specială a lexicografiei (Cabré Castellví, 2003), deoarece se ocupă de un subset al limbii, denumit „Limbaj pentru Scopuri Speciale” (LSP).

Lexicografia specializată este strâns legată de o disciplină numită terminologie. (...) Tradițional, lexicografii au adoptat o abordare numită semasiologică (...) în contrast, terminologia se ocupă de cartografierea și descrierea structurii conceptuale a unui domeniu specializat, și ca atare, favorizează o abordare onomasiologică... (Bowker, 2003).

Terminologia (Terminology: science studying the structure, formation, development, usage and management of terminologies in various subject fields (Terminology work – Vocabulary – Theory and application, 2000), într-un sens mai larg, ca o știință, este considerată a fi

interdisciplinară și se referă la intersecția diferitelor domenii de cunoaștere: logica, ontologia, lingvistica, știința informației etc. Unitățile terminologice pot fi văzute ca (1) entități lingvistice în lingvistică, (2) entități de concept în ontologie și științele cognitive, și (3) unități comunicative în cadrul mai restrâns al distanței științifice și tehnice (Faber Benítez, 2009).

Acest lucru duce la o serie de provocări în domeniul teoriei terminologiei, care până în prezent, nu a fost considerată a fi o teorie în adevăratul său sens, ci variabilă în funcție de abordare și disciplina implicată. În literatură, putem găsi exemple ale unei abordări cognitive a terminologiei (Temmerman, 2000), o concentrare pe dimensiunea lingvistică, sau o concentrare pe dimensiunea comunicativă (Cabré Castellví, 2003).

Mulți terminologi au fost influențați de școala de la Viena (Wüster, 1931; Arntz et al., 2002). Teoriile dezvoltate sub această influență abordează toate terminologia ca studiul structurilor de cunoștințe specializate pentru a identifica și defini conceptele care aparțin unui anumit domeniu. Odată ce acest lucru este realizat, se poate trece la inventarierea și analiza termenilor utilizați pentru a eticheta un concept specializat, forma lor, relațiile dintre ei și statutul lor de utilizare printre specialiștii din acel domeniu specific.

Celelalte principii care guvernează cercetarea terminologică conform Teoriei Generale a Terminologiei bazate pe Wüster sunt: (1) reguli pentru structurarea cunoștințelor pe baza sistemelor de clasificare (documentare și altele), (2) reguli pentru construirea sistemelor de concepte prin diverse reprezentări (arbori, diagrame, rețele, un profil definit de utilizator al limbajului de modelare UML (ISO/FDIS 24156. Ghiduri pentru utilizarea notării UML în lucrările terminologice, 2008) etc.), (3) reguli pentru definirea conceptelor prin mijloace de caracteristici necesare și delimitatoare, (4) reguli pentru identificarea, colectarea, formarea și utilizarea termenilor, și (5) reguli pentru înregistrarea informațiilor terminologice bazate pe principiul monosemiei.

Standardele ISO și formarea termenilor Lucrările terminologice abordate în cadrul comitetului Organizației Internaționale pentru Standardizare ISO/TC37 (Terminologie și alte resurse lingvistice și de conținut) se referă la terminologia folosită pentru comunicarea neambiguă în limbajul natural, uman. Corpul standardului ISO 704 „Lucrări terminologice – Principii și metode” poate fi considerat „biblia” cu cele mai relevante informații pentru lucrările terminologice. ISO 704 stabilește principiile și metodele de bază pentru pregătirea și compilarea terminologiilor atât în interiorul, cât și în afara cadrului de standardizare, și descrie legăturile dintre obiecte, concepte și reprezentările lor

terminologice. De asemenea, stabilește principiile generale care guvernează formarea designațiilor și formularea definițiilor. Înțelegerea completă și deplină a acestor principii necesită unele cunoștințe de bază despre lucrările terminologice. Principiile sunt generale și acest document este aplicabil în lucrările terminologice din domeniile științifice, tehnologice, industriale, administrative și alte domenii de cunoaștere. Anexa B din ISO 704 este dedicată metodelor de formare a termenilor. Se referă la cele mai importante metode utilizate în crearea noilor designații în limba engleză. De asemenea, subliniază importanța diversității lingvistice; evident, metodele de creare a termenilor urmează mecanisme diferite și diferă de la o limbă la alta. Enumeră cele mai importante metode care pot fi utilizate în formarea termenilor.

Analiza terminologică se bazează pe o reprezentare a conceptului sub forma unei desemnări sau a unei definiții. Prin urmare, metodologia utilizată în analiza terminologiilor necesită (1) identificarea contextului sau domeniului de subiect, (2) identificarea proprietăților atribuite obiectelor din domeniul de subiect, (3) determinarea acestor proprietăți care sunt abstractizate în caracteristici, (4) combinarea caracteristicilor pentru a forma un concept, și (5) atribuirea unei desemnări (ISO 704). Proprietățile care constituie cel mai mic numitor comun permit utilizatorului să se refere la obiect. Această serie minimă de proprietăți este apoi abstractizată într-un set de caracteristici necesare care vor sta la baza definirii conceptului. În afară de a fi recunoscută prin același set de trăsături semantice și prin definiția sa, un concept este recunoscut și prin stabilitatea asocierea sa cu termenul sau termenii folosiți pentru a-l desemna. La rândul său, un termen poate fi recunoscut ca atare prin virtutea asocierea sa stabilă cu același set de trăsături semantice care disting conceptul de celelalte. Această stabilitate este uneori numită „grad de lexicalizare” și uneori „grad de terminologicitate”. Lipsa unei astfel de stabilități duce la „neclaritate cognitivă”, cum este cazul polisemiei și sinonimiei. Unele neologisme create ca expresii terminologice au un grad mai mic de lexicalizare decât altele (de exemplu, în franceză *assurance contre tous les risques* vs. *assurance tous risques*). Expresia *assurance tous risques* (asigurare pentru toate riscurile) este mai stabilă decât expresia mai lungă *assurance contre tous les risques* (asigurare împotriva tuturor riscurilor). Stabilitatea concept-termen este păstrată în principiul unic al conceptului pentru înregistrarea datelor terminologice. Adică, fiecare înregistrare se ocupă doar de un singur concept, iar toate informațiile despre un concept sunt tratate într-o singură înregistrare. Acest lucru nu exclude menționarea termenilor prescriși și utilizărilor improprii care creează confuzie între conceptul în discuție și alte concepte.

Numai printr-o minuțioasă organizare și prezentare teoretic-aplicativă a problemelor de fonetică, implicate în însușirea normelor ortografice și ortoepice, profesorul va reuși să instruiască pe elevi în sensul utilizării, în scriere și în vorbire, a limbii literare. (Grecu, M.V., p. 11) Întreaga discuție despre stabilitatea concept-termin și neclaritatea cognitivă care poate apărea, și creativitatea care poate juca în exprimarea limbajului, subliniază problemele complexe în formarea termenilor. În cele din urmă, înainte de a discuta problema formării termenilor și a alegerilor în limbile pluricentrice, dorim să atragem atenția asupra unei distincții suplimentare: formare primară vs. formare secundară a termenilor. Formarea primară a termenilor poate fi definită ca denumirea unui concept care este complet nou, și este rezultatul inovației științifice și tehnologice (de obicei monolingvă și foarte des în limba engleză ca limbă franca a publicațiilor științifice). Formarea secundară a termenilor poate fi văzută ca fiind crearea unui termen nou pentru un concept existent (foarte des în traducere și în setări multilingve). Acest fenomen se referă la transferul cunoștințelor științifice și tehnologice de la o comunitate lingvistică la alta.

Limbi pluricentrice (exemple includ: engleza, franceza, germana, coreeana, sârbocroata, swahili, suedeza, spaniola, araba, armeană, bengaleză, hindi-urdu, malaeza, chineza etc. (Clyne, 1992)) și crearea de termeni. O limbă pluricentrică poate fi văzută ca o limbă cu mai multe versiuni standard, atât în formă vorbită, cât și scrisă; originea și evoluția ulterioară a limbilor pluricentrice sunt adesea determinate de situația geografică. În dezbateri, au fost abordate diverse aspecte ale evoluției, dimensiunile socioculturale, conceptuale și structurale ale variației și schimbării în cadrul limbilor pluricentrice. Se acordă o mare atenție variației interne și transnaționale (Clyne, 1992)

În legătură cu localizarea și globalizarea, pot fi puse întrebări cu privire la efectele proceselor actuale de globalizare asupra relațiilor dintre variantele naționale ale unei limbi. Care este impactul presiunii globale a limbii engleze asupra pluricentricității? Cum se comportă limbile pluricentrice când vine vorba de inventarea de termeni noi? Aspecte interesante ale planificării lingvistice și politicii lingvistice ar putea fi implicate aici. Vom atinge în mod succint acest aspect în partea următoare a lucrării, care se ocupă de pierderea și dinamica domeniului.

Terminologia ca știință a fost întotdeauna orientată spre cunoaștere, iar pentru a înțelege provocările în managementul terminologiei multilingve, trebuie să abordăm în mod succint unele dintre ideile legate de terminologie și managementul cunoașterii.

De-a lungul anilor, societatea noastră a evoluat de la o economie orientată spre operații către o economie orientată spre cunoaștere. Într-

adevăr, producția de bunuri și furnizarea de servicii nu mai sunt activitățile principale, ci au fost înlocuite de dezvoltarea, gestionarea și implementarea noilor cunoștințe. Lucrul cu cunoștințe implică crearea informațiilor din date brute, utilizarea informațiilor și reutilizarea cunoștințelor, și diseminarea informațiilor. Este clar că rolul terminologiei ca purtător de sens în acest proces este de importanță crucială. Problemele potențiale sunt: cunoștințele solicitate nu sunt disponibile în locul potrivit dintr-o organizație, cunoștințele existente sunt necunoscute anumitor părți interesate, și cunoștințele nu sunt ușor accesibile și nu pot fi întreținute corespunzător (Van Heghe, 2011).

Avantajele acestor reguli sunt următoarele: sistemul limbii vorbite, familiar elevilor, nu mai este un obstacol, ci un sprijin în dezvoltarea abilităților; numărul de cuvinte (și forme) ale căror ortografii constituie excepții față de regulile generale stabilite este redus, permițând concentrarea pe stăpânirea scrierii corecte a acestora. (Geantă, A., p. 66)

Când limităm discuția la aspectele lingvistice implicate, cele mai problematice aspecte în managementul cunoașterii se referă la problemele în gestionarea conținutului, la neclaritatea conceptuală (lipsa unei delimitări clare a structurilor ontologice și a conceptelor implicate), lipsa de consistență terminologică și problemele într-un mediu multilingv referitoare la calitatea textelor. Foarte des, limba sursă în comunicarea tehnică și de afaceri este engleza, iar o preocupare imediată este traducerea în diferite limbi țintă. Cu toate acestea, engleza folosită ca limbă sursă adesea lipsește de o delimitare clară a conceptelor și termenilor.

Când companiile își îndreaptă atenția către o abordare globală a pieței, sunt imediat confruntate cu problemele de internaționalizare și localizare.

Piramida localizării (Sikes, 2009)

Figura ilustrează diferitele etape de urmat într-o abordare globală; să transpunem aceasta în problemele terminologice în cauză. Dacă o companie dorește să aducă mai multe produse pe mai multe piețe țintă, atunci comunicarea în limba sursă, care operează în al doilea nivel al piramidei de mai sus, trebuie să fie cât mai clară posibil. În faza de internaționalizare a gestionării conținutului, consecvența terminologică este crucială. Odată ce produsele și structura conceptuală sunt descrise clar în limba sursă, limbile țintă pot fi abordate corespunzător. Cu toate acestea, localizarea implică atât traducerea produsului, cât și adaptarea culturală la diferite piețe. Dacă trebuie să se țină cont de comunicarea interculturală și specificitatea fiecărei piețe, adaptările vor trebui să abordeze și diferențele regionale care pot apărea între diferite țări cu aceeași limbă oficială. Informațiile despre produs în franceză, de exemplu, pentru clienții elvețieni pot diferi ușor de informațiile date clienților belgieni de limbă franceză sau locuitorilor din Franța. Alegerea cuvintelor și expresiilor idiomatice între engleza vorbită, de exemplu, în Canada, SUA, Marea Britanie, Filipine etc., pot necesita o abordare diferită de către o companie. Într-un proiect pe care l-am desfășurat pentru o companie de comunicații belgiană, am analizat atitudinea constructorilor auto japonezi referitoare la adaptarea și localizarea informațiilor despre produs pentru piața europeană foarte multilingvă (traducere și adaptare pentru mai mult de 15 limbi și piețe). Nu a fost ușor să convingem proprietarul japonez că piața europeană multilingvă era și mai diversă dacă ne uităm la diferitele versiuni de engleză, de exemplu, pentru Marea Britanie și Irlanda, diferitele versiuni de germană pentru clienții din Germania și Elveția etc. În ceea ce privește limba franceză, a fost realizat un studiu interesant care investiga terminologia folosită în industria auto, atât pentru Canada, Franța, Belgia, Luxemburg și Elveția, cinci țări în care franceza este o limbă oficială. Plecând de la engleză (limba par excelență pentru globalizare) ca limbă sursă în informațiile gestionate în industria auto, este interesant să observăm cum companiile gestionează localizarea pe diferite piețe, în special din punctul de vedere al diversității lingvistice. Studiul realizat de Bouffard și Caignon (2006) a urmărit să verifice dacă site-urile localizate pentru utilizatorii vorbitori de limbă franceză prezintă o tendință spre standardizare și spre consolidarea diferențelor culturale locale. Localizarea poate fi, de asemenea, văzută ca parte a strategiei de marketing a unei companii, putându-se aștepta ca vânzătorul să încerce să țină cont de diversitatea culturală cât mai mult posibil. Adevărata provocare în localizare este nivelul la care un anumit document sau produs trebuie să răspundă nevoilor specifice ale unei audiențe.

Bibliografie

- Arntz, R., Picht, H., & Mayer, F. (2002). *Introducere în activitatea terminologică* (ediția a 4-a). Hildesheim/Zürich/New York: Georg Olms Verlag.
- Barbe, P. & P. Claes. (2006). *Studiu sectorial al pieței de traducere din Belgia*. Antwerp: Lessius University College, Departamentul de Studii Economice.
- Bouffard, P., Caignon, P. (2006). *Localizare și variație lingvistică. Spre o geolingvistică a spațiului virtual francofon*. Meta: Jurnalul traducătorilor, 51.
- Bowker, L. (2003). *Lexicografia specializată și dicționarele specializate*. În P. Van Sterkenburg, Ghid practic de lexicografie. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Cabré Castellví, M. T. (2003). *Teoriile terminologiei: descrierea, prescripția și explicația lor*. Terminology, 9 (2).
- Clyne, M. G. (1992). *Limbile pluricentrice: norme diferite în diferite națiuni*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.
- Dubuc, R., & Lauriston, A. (1997). *Termeni și contexte*. În S. Wright, & G. Budin, Manual de gestionare a terminologiei – Volumul 1: Aspecte de bază ale gestionării terminologiei, Amsterdam: John Benjamins.
- Esselink, B. (2000). *Ghid practic de localizare*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Faber Benítez, P. (2009). *Schimbarea cognitivă în terminologie și traducere specializată* în A. Vidal, & J.Franco, Monografii în traducere și interpretare, O perspectivă (auto) critică a teoriilor traducerii (pp. 107-143).
- Geantă, A.E. (2023), *Rules for Correct Writing with one, two and three „I”*, New Perspectives On Multiculturality: Literature And Dialogue, The Alpha Institute for Multicultural Studies, Tîrgu Mureș
- Greco, M. V. (2023). *The contribution of the didactic game in the teaching-learning activity of the notions of romanian language in primary classes*. New perspectives on multiculturalism: literature and dialogue, The Alpha Institute for Multicultural Studies, Tîrgu Mureș
- InfoTerm (Ed.). (2005). *Ghiduri pentru politici de terminologie*. Paris: Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură.
- (2000). ISO 704 *Activitatea terminologică – Principii și metode*. Geneva: Organizația Internațională de Standardizare.
- (2014). ISO/FDIS 24156. *Ghiduri pentru utilizarea notării UML în activitatea terminologică*. Geneva: Organizația Internațională de Standardizare.
- Kockaert, H., & Steurs, F. (2009). *Diferențele dintre site-urile web ale companiilor multinaționale care fac publicitate în limba franceză pentru diferite locații, adică Belgia și Franța*. În P. Egan (Ed.), Conferința de globalizare Berkeley (LISA @ Berkeley): Limbă – Societate – Tehnologie. Berkeley, California, SUA: Universitatea California.
- Laurén, C., Myking, J., & Picht, H. (2006). *Dinamica domeniului – Reflecții asupra planificării lingvistice și terminologice. Atelier privind politicile de terminologie*.
- Manz, H., & Schnieder, L. (2009). *Trecerea de la siguranța feroviară la specificația sistemelor de localizare bazate pe satelit*. A 9-a Conferință Internațională privind Sistemele de Transport Inteligent, (pp. 471-476). Lille.

- Sandøy, H. (2000) „Cuvinte de import moderne în limbile nordice. O investigație privind utilizarea, normele și atitudinile lingvistice.” Propunere de proiect nepublicată (versiune electronică la <http://www.hf.uib.no/moderne/projektskisse.html>)
- Schnieder, L., Schnieder, E., & Ständer, T. (2009). Siguranța și securitatea feroviară – Două fețe ale aceleiași monede? Conferința internațională privind siguranța feroviară. Båstad.
- Sikes, R. (2009, Aprilie/Mai). *Localizare: Vârful piramidei globale*. (D. Parrish, Ed.) MultiLingual. Ghidul de localizare.
- Steurs, F & Note, F (2008). *Studiu de referință: Literatura auto. Studiu comandat de o companie privată*. Lessius Hogeschool.
- Temmerman, R. (2000). *Spre noi modalități de descriere terminologică. Abordarea sociocognitivă*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Van Heghe, H. (2011).